

عاشورا در فرهنگ آلبانی

تهیه و تنظیم: محمد قربانپور^۱

چکیده:

با توجه به سابقه بیش از پانصد ساله حضور اسلام خصوصا طریقت علوی ها و بکتاشیان در آلبانی، که حتی در سخت ترین شرایطی که حزب کونیست اصول خود را بر کشور تحمیل می نمود، این گروه خصوصا بکتاشیان به خاطر ویژگی خاص و اداب و رسوم منحصر به فرد خویش، توانستند به حیات خود ادامه دهند. یکی از برجسته ترین موضوعی که این گروه بدان عامل و پایبندند نکوداشت و تعظیم خاندان پیامبر اسلام به ویژه امیرالمومنین علی و امام حسین علیهما السلام و برنامه های محرم و عاشورا است و به یقین می توان گفت مهم ترین عامل ترویج فرهنگ و افکار علوی ها در این دیار، موضوع واقعه کربلا و پیامدهای آن بوده است که سعی شده در این نوشتار به بررسی اجمالی عاشورا در ابعاد فرهنگی و اجتماعی علوی های این کشور پرداخته شود.

کلیدواژگان: آلبانی، عاشورا، علوی ها، ادبیات عاشورایی، آداب و

رسوم.

۱. کارشناس گروه اروپا و آمریکا، پژوهشکده مطالعات منطقه ای.

مقدمه :

یکی از مهمترین و بی مانند ترین وقایع تاریخ اسلام ، حادثه و حماسه پر معنای عاشورا است که پس از گذشت حدود پانزده قرن، هنوز به عنوان حماسه پایدار و جاوید در صفحات گسترده تاریخ بشریت، متجلی و برجسته است. امروزه به برکت نام و هدف سید الشهداء علیه السلام، پاسداشت و گرامیداشت و سوگواری امام حسین علیه السلام نه تنها در خاورمیانه و مهد اسلام و تشیع و نه تنها در شبه قاره هند، بلکه در خاور دور، اندونزی، تایلند و چین گرفته تا آناتولی و آسیای صغیر، قفقاز و ترکیه و تا اقصا نقاط آفریقا خصوصا مصر و نیجریه و سنگال و ... و تا قاره آمریکا و کانادا و کشورهای مجاور و حتی کشورهای اروپایی خصوصا بالکان رونق دارد و به عنوان یک عامل تأثیرگذار موجب ترویج تشیع در جهان شده است. و این موضوع مصداق حدیث شریف ان لقتل الحسین علیه السلام حراره فی قلوب المومنین لاتبرد ابدا^۱ است که همواره این عشق و محبت به آل الله خصوصا سید و سالار شهیدان، بیش از پیش شعله ورتر می گردد و همچنین مصداق کلام نوارنی و حاوی وحی رسول مکرم اسلام صلی الله علیه و آله که امام حسین علیه السلام را چراغ هدایت معرفی فرمودند،^۲ چرا که این چراغ فروزان در هر سرزمین که قرار بگیرد نور افشانی و هدایتگری می کند. روایتگری واقعه غمبار عاشورا از همان روز عاشورا سال ۶۱ هجری، توسط خاندان وحی یعنی امام سجاد علیه السلام و ام المصائب زینب کبری علیها سلام و دختران و خانواده امام حسین علیه السلام و سپس اصحاب و مورخان آغاز شده است و همچنان این روایتگری عشق ادامه دارد و خواهد داشت. انشاءالله.

آنچه در ادامه می آید گوشه ای از ابراز عشق و محبت جامعه مسلمان آلبنی خصوصا علوی های این دیار نسبت به امام حسین علیه السلام و خاندان وحی است که بیشتر مطالب مندرج در مقاله ، در زمان حضور نگارنده در این کشور مشاهده شده است و برخی دیگر از مطالب از منابع کتابخانه ای و یا اشخاص موثق بومی بهره جسته است. به یقین هم نگارنده و هم قلم را یارای ثبت وقایع

۱. محدث نوری، مستدرک الوسائل، جلد ۱۰، ص ۳۱۸.

۲. شیخ صدوق، عیون اخبار الرضا علیه السلام، جلد ۱، ص ۴۸.

بیشتر نبوده است، چرا که آنچه آمده برخی از آنچه هست را نشان می‌دهد. البته این نوشتار در مقام تحلیل و یا ارائه راهکارهای مناسب جهت استفاده بهینه از ظرفیتها و استعدادهای موجود و همچنین حذف خرافات و ... بر نیامده و صرفاً ارئه گزارشی از وضعیت موجود و داشته‌های آنان است، هر چند که این امر از ضروریات است، چرا که وجود اشتراک فراوان برخی فرق با مذهب حقه تشیع، موجب تسهیل هدایتگری می‌گردد.

مباحثی که در این مجموعه به آن پرداخته شده است عبارتند از: معرفی کشور و ورود اسلام به آلبانی، عاشورا و علوی‌های آلبانی، عاشورا و ادبیات علوی‌های آلبانی، عاشورا و دیوان کربلا، عاشورا و اماکن آلبانی، عاشورا و سوگواری در آلبانی

۱. معرفی اجمالی آلبانی

آلبانی در جنوب غربی شبه جزیره بالکان و قاره اروپا قرار دارد، و با کشورهای مونتنگرو، صربستان (کوزوو)، مقدونیه و یونان مرز مشترک دارد. جمعیت آن حدود ۴ میلیون نفر است. بیش از هفتاد درصد آنها مسلمان، بیست درصد ارتدکس و و کمتر از ده درصد باقی مانده، کاتولیک می‌باشند،^۱ زبان آنان آلبانیایی است و انگلیسی و ایتالیایی هم کاربرد دارد. از هفتاد درصد جمعیت مسلمان آلبانی، تقریباً نیمی از آن علوی و مابقی اهل سنت هستند. جمهوری آلبانی با دارا بودن ۷۰٪ بیش از درصد جمعیت مسلمان در واقع نماینده‌ای از جهان اسلام در اروپا است. قراردادن در یکی از حساس‌ترین مناطق اروپا یعنی منطقه بالکان و نیز به واسطه حضور گسترده مسلمانان علوی تبار و بکتاشی که در حقیقت منتسب به فرق صوفی شیعی هستند، همواره منشأ تحولات مهمی در منطقه بالکان بوده است. لازم است به صورت اختصار اشاره‌ای به موضوع ورود آیین مقدس اسلام به منطقه بالکان و آلبانی بشود.

۲. ورود اسلام به آلبانی

۱. The Encyclopedia Of Nations, London: NCLS, ۱۹۹۰, PP: ۴۷۷.

درباره ورود اسلام به شبه جزیره بالکان نظرهای مختلفی وجود دارد. گروهی معتقدند، در سال ۱۳۸۲ با تسلط عثمانی ها بر این کشور، به سرعت سه چهارم مردم آلبانی مسلمان شدند؛^۱ عده‌ای نیز می‌گویند که مردم یوگسلاوی در قرن نهم میلادی، اسلام را به دلیل پیروزی مسلمانان بر جزایر کرتی، صقلیه و سیسیل شناخته بودند و از همان زمان بود که اسلام در منطقه گسترش یافت.^۲ و سرانجام، گروهی بر این عقیده‌اند که ایرانیان، اسلام را به منطقه بالکان بردند و دلیل این مدعی را کتاب‌های خطی فراوانی که به زبان‌های ترکی و فارسی در کتاب‌خانه (قاضی خسروبیگ - سارایوو) و یا مدرسه علوم دینی علاءالدین ثانویه در «کوزوو» وجود دارد، ذکر می‌کنند. همچنین در تکلیفای قدیمی آلبانی نیز نسخه‌های خطی فارسی با محتوای دینی مربوط به قرون گذشته یافت می‌شود.^۳ علوی‌ها و بکتاشیان در جامعه آلبانی همواره در تاریخ گذشته خصوصاً سیصد ساله اخیر منشا تحولات و اثرگذار در عرصه‌های مختلف کشور بوده‌اند، با توجه به حضور تقریباً ۴۰ درصدی آنان در کشور و پایبندی به برگزاری مراسمها و برنامه‌های در دینی تکلیف یا مکانهای عبادی خود و تعظیم اهل بیت مکرّم پیامبر اسلام صلوات الله علیهم، در بخش آتی اشاره‌ای به اثرگذاری فرهنگ عاشورا در جامعه آلبانی می‌شود.

۳. عاشورا و علوی‌های آلبانی

علوی‌های آلبانی شامل فرقه‌ها و طریقت‌های بکتاشیان، خلوتیه، رفاعیه، قادریه و سعدیه می‌باشند که از طریقت‌های شیعی اثنا عشری صوفی است که در آسیای صغیر، شبه جزیره ی بالکان، عراق و مصر و دیترویت آمریکا پیروانی

۱. ملک‌شاه، حبیب‌الله، آلبانی، دفتر مطالعات سیاسی وزارت خارجه، سال ۱۳۷۵، ص ۱۱.
 ۲. صدرایی، محمد تقی، آلبانی دیار فراموش شده، نشر عصمت، سال ۱۳۸۴، ص ۷۳؛ همچنین نگاه کنید به کتاب نخستین مسلمانان در اروپا، نوشته برنارد لویس، ترجمه م.قائد، نشر مرکز، سال ۱۳۷۴، ص ۲۸.
 ۳. مشاهدات عینی مولف در سفرهای منطقه‌ای، همچنین: در کتابخانه ملی «تیرانا» پایتخت آلبانی بیش از ۱۵۰ اثر دستنویس که بعضی از آن‌ها مربوط به قرن ۱۴ میلادی و قبل از آن است شامل: یک کتاب مکارم اخلاق به زبان فارسی، دیوان حافظ، اشارات ابن سینا، دیوان عطار نیشابوری، چند کتاب کیهان‌شناسی، بوستان و گلستان سعدی با قدمت بیش از سه قرن، یک فرهنگ لغت سه زبانه و یک تفسیر قرآن کریم مربوط به سال ۱۴۵۱ میلادی، وجود دارد.

دارند.

باتوجه به ضرورت امر، ابتدا به معرفی اجمالی این طریقتها و سپس اشاراتی به موضوع اصلی خواهد شد.

بکتاشیه: پایه گذار این طریقت سید محمود رضوی معروف به حاجی بکتاش ولی (۶۴۶-۷۳۸ هجری قمری) از سادات رضوی و از مردم نیشابور بود. بنابر مشهور حاج بکتاش از نوادگان امام رضا علیه السلام بود و به امام صادق (علیه السلام) نیز ارادت فراوان داشت.^۱

طریقت **بکتاشیه** در آلبانی رواج بسیاری داشته و از دهه نخست قرن بیستم میلادی به عنوان مرکز جهانی بکتاشیان شناخته شده است. رئیس این فرقه آقای حاجی دده رشاد باردی است. این طریقت در بیشتر شهرهای آلبانی از جمله فوش کروویا، کوه کروویا، اسکارپارا، الباسان، کورچا، جیروکاسترا، دیبیرا، تکیه دارد که توسط باباها اداره میگردند. همه این تکایا تحت نظارت ورهبری مقرر اصلی بکتاشیه واقع در تیرانا فعالیت دارند. طریقت بکتاشیه در بسیاری از شهرهای آلبانی و همچنین در مقدونیه و کوزوو نیز پیروانی دارد

اکنون چندین قرن است که اسلام و فرقه های اسلامی به آلبانی راه یافته است و اگر چه مردم مسلمان آن چندین دهه خفقان رژیم کمونیستی را تحمل کرده اند، اما بعد از فرو پاشی نظام کمونیستی، فعالیت‌هایی که بین آنها گرایش‌های علوی و محبت به اهل بیت، دیده می‌شود زیاد گشته است

بکتاشی‌ها دارای آداب و رسوم ویژه ای می باشند که یکی از آنها مراسم عاشوراست. این مراسم نیز در تکایای آلبانی برگزار می شود. در این مراسم اشعاری درباره ی اهل بیت علیهم السلام، بویژه امام حسین علیه السلام، به فارسی، ترکی و آلبانیایی خوانده می شود و در دهه ی اول محرم نیز هر روز مجلس ذکر برگزار می گردد.

بکتاشیان و دیگر علویان آلبانی، در دهه اول محرم آب نمی‌نوشند و از خوردن گوشت و تخم‌مرغ، شیر و پنیر خودداری می‌کنند و در روز عاشورا غذایی شیرین از گندم، نشاسته، و دارچین به نام عاشوره بین مردم توزیع می‌کنند.

۱. دایرة المعارف جهان اسلام ؛ غلامعلی حداد عادل، مدخل آلبانی و بکتاشیه.

بیش از صد تکیه که متعلق به علویان است در آلبانی مراسم دهه ماتم را برگزار می نمایند.

در گذشته ارتباط بکتاشیان آلبانی با هم کیشان خود در عراق بسیار بوده است. آنها مدت طولانی (حدود سه سال) را در کنار مزار امام حسین و امیرالمومنین علیهما السلام سپری می نمودند. همچنین باباها و دراویش عراقی نیز به تکایای بکتاشیه در آلبانی می آمدند و مدتها آنجا می ماندند. (نمونه آن حوادثی است که برای یکی از دراویش به نام بابا عبدالمومن در کربلا در قرن دهم هجری پیش آمد و به واسطه کرامتهایی که مردم از او دیدند موجب ترفیع درجه و تثبیت تکیه او نزد دولت عثمانی در کربلا شده بود).

فرقه بکتاشیه نشریه ای بنام حکمت، مشتمل بر مقالات و مطالبی در مورد اهل بیت علیهم السلام، شخصیت‌های بکتاشی، تکایا و... دارد که ماهانه چاپ می شود. علاوه بر این تاکنون کتاب هایی در مورد اهل بیت علیهم السلام و زندگانی آنان به زبان آلبانیایی توسط این فرقه به چاپ رسیده است. رهبر این فرقه از جایگاه مهمی نزد مقامات و شخصیت‌های این کشور برخوردار می باشد و مسئولین کشوری اعم از رئیس جمهور، نخست وزیر، وزیران، رئیس پارلمان و ... در مراسم‌های ویژه بکتاشیه خصوصا در روز عاشورا و روز سلطان نوروز (ولادت حضرت امیر المومنین علیه السلام) شرکت مینمایند و احترام خاصی برای بابا رشاد قائلند.

این فرقه معتقدند روز ۲۲ مارس روز تولد امیرالمومنین علیه السلام است (مصادف با روز اول یا دوم فروردین) و به همین مناسبت جشنی به نام «سلطان نوروز» برگزار می کنند. مراسم سلطان نوروز بکتاشی ها که در آلبانی و بالکان در روزهای بهار برگزار می شود، حاکی از اهمیت ویژه ی این جشن است.

آرای بکتاشیان: طرفداران این طریقت، معتقد به حضرت رسول اکرم(صلی الله علیه و آله) و دوازده امام شیعیان بوده و به انتظار ظهور حضرت مهدی علیه السلام هستند. به عقیده آنان حق، محمد و علی سه صورت برای بیان یک حقیقت هستند. محبت به اهل بیت پیامبر علیهم السلام، خصوصا امام علی علیه

السلام، در سرلوحه عقاید بکتاشیه قرار دارد. به نظر بکتاشیان، بعضی از آیینها جای عبادتهای شرعی را می‌گیرند، مانند: هر صبح و شام صلوات فرستادن بر دوازده امام، خواندن دعای (ناد علی) و خودداری از نوشیدن آب در دهه اول محرم و مواردی دیگر از این دست. البته اعتقاد آنان در این زمینه‌ها بیشتر باطنی است تا ظاهری و این نقطه تفاوت بکتاشیان با دیگر مسلمانان است.^۱

آنان در دهه اول ماه محرم، برای امام حسین علیه السلام سوگواری می‌کنند و یکی از مهم‌ترین مراسم دینی در تکایای آلبانی برگزاری مراسم عاشورا است. در دهه نخست ماه محرم، هر روز مجلس ذکر برگزار می‌گردد و حاضران در مجلس، اذکاری را که به نظم خوانده می‌شود، زمزمه می‌کنند، ذکرهایی مثل:

لااله الاالله، یا حسین شهید کربلا، یا حسین، وای حسین، شاه حسین،

واشعاری چون

ای نور چشم احمد مختار یا حسین؛ ای یادگار حیدر کرار یا حسین

برخی آنان متأسفانه این روز را به یکدیگر تبریک می‌گویند و یکی از علل آن را اتمام حادثه دردناک و جان سوز شهادت امام حسین علیه السلام و یارانش در روز عاشورا می‌دانند و علت دیگر آن را، این می‌دانند که امام سجاد علیه السلام در روز عاشورا زنده ماندند و امر ولایت ادامه پیدا کرد. البته طی سالهای اخیر با فرهنگ سازی‌های که شده است به مراتب لفظ تبریک گفتن رو به کاهش است ..

طریقت خلوتیه: پیروان این طریقت، بیشترین طرفدار و سابقه فعالیت را بعد از بکتاشیه در البانی دارا می‌باشند. این گروه خود را منتسب به حسن بصری می‌دانند و معتقدند که حضرت علی علیه السلام رهبر روحی و معنوی حسن بصری بوده است. آنها طرفدار اهل بیتند و بسیار مایلند که جوانانشان به احکام اسلامی و معارف اهل بیت علیهم السلام آشنا شوند. این گروه در کنار تکایای خود مدرسه‌هایی داشته‌اند که در آنها قرآن و طریقت اهل بیت علیهم

۱. همان ماخذ.

السلام تعلیم داده می‌شد. در حال حاضر در مراسم های خاص خود، دور هم جمع می‌شوند و آیین صوفیانه را با دعا به اهل بیت علیهم السلام شروع و با نام آخرین امام علیه السلام خاتمه می‌دهند و سپس به معاویه و یزید لعنت می‌فرستند. همچنین در ماه محرم در تکایای خود به سوگواری سید و سالار شهیدان واصحابش می‌پردازند.

طریقت قادریه: قادریه سلسله ای از صوفیه منسوب به عبدالقادر گیلانی است. در حدود ۴۰۰ سال پیش شیخی بنام شیخ خراسانی نخستین تکیه قادری را در آلبانی بنا نهاد. اکنون قبر اجداد رهبر کنونی این فرقه در محل تکیه وجود دارد. رهبر این طریقت دکتر بویار خراسانی است که معتقد است اجدادش چهار قرن پیش از ایران به البانی مهاجرت نمودند. پیروان این طریقت در مناسبتهای مذهبی خصوصا ایام محرم در تکایای خود مراسم هایی برگزار میکنند.

طریقت رفاعیه: این طریقت منسوب به سید احمد رفاعی است. این طریقت علاوه بر تیرانا، در دوسر، ولورا، الباسان و پیروانی دارد. شیخ کمال رکا رهبر فعلی آن است که ارتباط نزدیکی با نهادهای ایرانی دارد. در دهه نخست عاشورا پیروان رفاعیه در تکایا جمع میشوند و به عزاداری می‌پردازند. اذکار این طریقت ترکیبی به زبانهای عربی، فارسی و آلبانیایی است. برنامه های عزاداری این فرقه در تیرانا در مسجد اهل بیت علیهم السلام برگزار می‌شود که از شکوه و معنویت خاصی برخوردار است. این تکیه ماهنامه ای بنام عشق اهل بیت علیهم السلام چاپ و منتشر می‌کند. این طریقت در مقایسه با سایر طریقت های علوی، در عمل به نماز و شرایع دینی تعهد بیشتری دارند.

۴. عاشورا و ادبیات علوی های آلبانی^۱

جامعه علوی البانی و طریقت بکتاشیه با تکیه بر ادبیات به نشر و گسترش مبانی عقیدتی خود می‌پردازد. ادبیات بکتاشی در آلبانی را می‌توان در

۱. این بخش با اندکی تغییر اضافه از مقاله عاشورا در ادبیات بکتاشیه آلبانی، نشریه گلستان قرآن، شماره ۱۰۶، استفاده شده است.

کل، قسمتی از ادبیات عاشورایی دانست، زیرا اشعار شاعران این فرقه ملامال از مدح ائمه اطهار علیهم السلام و ذکر مصائب سالار شهیدان در کربلا است. در بین شاعران و ادیبان علوی البانی، شاعران بسیاری وجود دارند که دیوان اشعارشان مشتمل بر اعتقادات و سنتهای بکتاشی، ابراز محبت به اهل بیت علیهم السلام، و به ویژه ذکر مصایب امام حسین علیه السلام و یاران وفادارش در حماسه کربلا است. لذا این دیوان ها و اشعار تاثیر مهمی در فرهنگ آلبانی داشته است. به طور اختصار برخی از شاعران و آثارشان معرفی می گردد:

طالب دالیب فراشری ۱۸۴۲ میلادی : منظومه حماسی الحدیقه اولین و

طولانی ترین و مهمترین منظومه حماسی آلبانی می باشد، در شصت و پنج هزار بیت که به ذکر حماسه کربلا و قهرمانی های امام حسین علیه السلام پرداخته است. او در یکی از شعرهایش می گوید:

این جا سرزمینی است که خدا آن را انتخاب کرد
سنت خداوند چنین بود
تا او را به آن میدان راهی کند
درک مصیبت امام حسین علیه السلام در آن میدان
برای هر کسی ممکن نیست
چرا که این مصیبت در ظرف کلام نمی گنجد

بابا کمال الدین شمیمی: وی در اواخر قرن هجدهم میلادی می زیسته و

می گویند که همیشه خرقه سبز می پوشیده است و زمانی که از او می پرسیدند:

چرا خرقه سبز می پوشی؟ در جواب طی شعر بلندی چنین می سرود:

نسب من به پیغمبر نمی رسد، بلکه در سرنوشت من لحظه ای مقدر شده است
که همچون امام حسین علیه السلام در کربلا شهید شوم.
وی همواره در صحبت هایی که با یارانش می کرد می گفت:

(دوست دارم همچون امام حسین علیه السلام شهید شوم.) و در یکی از روزها در حالی که مشغول خواندن فصلی از کتاب حدیقه السعاده از فضول بغدادی بود که در آن ماجرای شهادت امام حسین علیه السلام نقل شده است،

ناگهان دو گلوله از بیرون پنجره سینه او را نشانه می گیرد و خونس دو نقطه از صفحه کتاب را رنگین می کند و این کتاب تا همین اواخر، در تکیه "بابا عاصم" در شهر "جیروکاسترا" نگه داری می شده است.

با با کمال نیز اشعاری در شهادت امام حسین علیه السلام سروده که در ایام محرم توسط مداحان در تکایا خوانده می شود.

بابا سرسم علی: او در اواخر قرن نهم هجری برابر با پانزدهم میلادی تولد یافت و به مقام "حکیم اکبر" یعنی رئیس طریقت «بکتاشیه» رسید و تا زمان مرگش یعنی سال ۹۷۷ هجری در این مقام باقی ماند. از وی شعرهای زیادی به جا مانده که بعضی از آنها به چاپ رسیده است. وی در یکی از شعرهایش می گوید:

از جهانی که در نور دیدم

به سوی شما بازگشتم

مبارک باد بر شما، راهی که با آن خویش را نجات داد،

شما راه شاه و صاحب راه را طی می کنید.

هیچ کس نمی داند در میان ما چه کسی رهبر است

و چه کسی بزرگ است.

یزید ملعون هرگز زبان ما را نمی فهمد

راه ما راه حقیقت است همان راهی که محمد صلی الله علیه و آله و علی علیه

السلام گفته اند.

بابا احمد تورانی: از دیگر شاعرانی که به امام حسین علیه السلام علاقه داشت و شعرهایی نیز در این باره سروده است، می توان بابا احمد تورانی را نام برد. وی که در جوانی اماکن مقدسه عراق را زیارت کرده بود، در سال ۱۹۰۸ میلادی بابای تکیه روستای خود «توران» می شود که از شهرت بسیاری برخوردار بوده است. او در یکی از اشعارش می گوید:

با آخرین توان

فریاد زدم الامان

ای حسین شهید!
خدا دستهای خود را گشود
و مرا نجات داد
ای خاندان مرتضی!
مرا به فراموشی مسپارید
و روح مرا
از خدمت در زیر پرچم کربلا معاف مکنید

بابا ملیح : این شاعر بکتاشی در اواخر قرن نوزدهم میلادی می زیسته است. او در راه نشر زبان آلبانیایی بسیار مبارزه کرد و از ویژگی شعری او، بایدپرکاری، تنوع و استحکام را بر شمرد. وی هم شعرهای عرفانی سروده است و هم اشعار ملی و میهنی او در یکی از شعرهایش چنین می سراید:

از عذاب و سختی‌ها گریان میباش
امام حسین خود نیز بسیار رنج و سختی کشیده است.
راه خویش را گم مکن!
رنج‌ها تو را بیشتر به زندگی نزدیک می‌کنند
این امام زین‌العابدین علیه السلام است
چه رنج‌ها که در کودکی خود ندید
اگر چه کودکی نو رسته بود
ولی با همه رنج‌ها آشنا شد

بابا علی توموری: یکی از شاعرانی است که به زبان عربی و فرانسه تسلط داشت و از درویش تکیه «پریشتینا» مرکز کوزوو بود. او نیز منظومه‌ای حماسی در مورد کربلا و رشادت‌های امام حسین علیه السلام دارد و در یکی از شعرهای بلندش با عنوان شهید کربلا می گوید:

فرزند حضرت فاطمه علیهاسلام
نوگل حضرت محمد صلی الله علیه و آله
مدینه را رها کرد

و به سمت خدا به راه افتاد
همه کسانی که با او همراه شدند
از سرنوشت او در کربلا آگاهی داشتند
اما باز دست از او برنداشتند.

شعرای دیگری نیز در میان بکتاشی ها و طریقت های دیگر آلبانی به چشم می خورند که در این مختصر، از ذکر نام آنها خودداری می شود. ولی آنچه بیانش در این نوشتار ضروری می باشد، این است که واقعه کربلا تأثیر بسیار عمیقی بر ادبیات آلبانی داشته و شاعران و سرایندگان آلبانیایی در غنا بخشیدن به ادبیات حماسی کربلا سهم وافری داشته اند و مرثیه های طولانی در رثای امام حسین علیه السلام و یارانش سروده اند. این اشعار معمولاً در دهه نخست محرم و روز عاشورا خوانده می شوند. نکته دیگر آنکه کلمه و لفظ یزید در ادبیات آلبانی به معنای امر زشت و پلید کاربرد دارد، یعنی به هر چیز زشت، یزید می گویند. به جهت رعایت اختصار و اهمیت دیوان کربلا و نقش بسیار مهم این اثر در ادبیات البانی، به معرفی اجمالی آن پرداخته می شود:

عاشورا و دیوان کربلا^۱

دیوان کربلا اثر زیبای منظومی است که با قلم اعجاز آمیز و تحسین برانگیز نعیم فراشری شاعر معروف نهضت ملی میهنی آلبانی در بیش از صد سال قبل سروده شده است که در باره واقعه خونین کربلا و مصائب خاندان پیامبر علیهم السلام سخن می گوید. نعیم فراشری شاعر مسلمانی است که همواره بر بیداری احساسات ملی گرایانه و وطن پرستانه تاکید می کرده است، حماسه و واقعه کربلا را الهام بخش مبارزات ملی گرایانه و وطن پرستانه خود قرار داده و روشنفکران و جوانان آلبانی را به تاسی از آن ترغیب می کند. آقای پروفیسور یورگو بولو محقق و زبان شناس آلبانیایی و عضو آکادمی علوم آلبانی می گوید: (نعیم تلاش می کند ایثار و از خودگذشتگی دینی حسین علیه السلام و اهل

بیت و خاندان پیامبرعلیهم السلام را با روح حماسه ملی در مبارزات وطن پرستانه مردم آلبانی پیوند بزند. حماسه کربلا با ایثار و شجاعت آغاز می شود و با دعای بلند برای آلبانی به پایان می رسد. در واقع امروز هم که یک قرن از آن می گذرد، هنوز این اثر " کربلا " برای ما پیام ایثار و از خود گذشتگی، تحمل و در عین حال دوستی و برادری و وطن پرستی می دهد. به عقیده نعیم، مذهب در تقویت جنبه معنوی تربیت انسان بسیار مؤثر است. از این رو، مردم مؤمن آلبانی را همیشه موعظه می کرد.

نعیم با علاقه فراوان آثار نویسندگان بزرگی، چون: سعدی و جلال الدین رومی رامطالعه کرد و از آن به بعد تحت تأثیر آنها قرار گرفت و شروع به نگارش به زبان فارسی نمود. کتاب تخیلات او، که به زبان فارسی نوشته شده، بیانگر احساسات و نگرش درونی نعیم به زندگی است و کتاب «دستور زبان فارسی» او در سال ۱۸۷۱ به چاپ رسید. با نوشتن دیوان منظوم تاریخ اسکندربیک (۱۸۹۸ م) در بیان حماسه خونین کربلا، شعر حماسی در ادبیات آلبانی را پایه گذاری کرد. از جمله اشعار او می توان به شعر زیر اشاره کرد:

با (ایمان و قول) به خدا ایمان دارم

و به محمد و علی

و خدیجه و فاطمه

حسن و حسین

(و به دوازده امام ایمان دارم)

آنها وجود داشتند و حقیقت داشتند

اصل و نسب ما به علی باز می گردد

او به ما راه حق را نشان داد

جد ما جعفر است

او در شعر دیگرش تحت عنوان "عباس علی" می گوید:

ای فرشته ای که نزد من آمدی

از سوی خدای مقتدر آمدی

چرا از کربلا برایم نمی گویی؟

تا در اشک غرق شوم
 ای میدان کربلا!
 که در جلوی چشمانم نقش بسته‌ای
 با خون پاک عباس علی
 ای خدای بزرگ این چه حکمتی است؟
 او در یکی دیگر از شعرهایش می‌گوید:
 چرا فاطمه و دوازده امام را عزیز می‌داریم؟
 و به حسن و حسین عشق می‌ورزیم؟
 برای آن که آنها برحقند
 و اصحاب فضل‌اند
 و به کسی بدی نکرده‌اند...

سرانجام، نعیم در سال ۱۹۰۰م در استانبول در ۵۴ سالگی به علت بیماری سل درگذشت و در همان شهر به خاک سپرده شد. چند سال پیش باقیمانده ی جسد وی از استانبول به پایتخت آلبانی منتقل و در آنجا دفن گردید.

عاشورا و اماکن آلبانی

تکیه درویش خدیجه: این تکیه از تکایای طریقت خلوتیه می باشد که در شهر تیرانا قرار دارد که حدود ۴۰۰ سال سابقه دارد. درویش خدیجه بانوی متدینی بود که احترام خاصی به اهل بیت علیهم السلام داشته و بانی این تکیه می باشد. همچنین در کتاب دائره المعارف ادیان آلبانی آمده است که درویش خدیجه بانوی مومنه ای بوده که همواره به دعا و نماز و عبادت مشغول بود، اما همسر او مانع فعالیت دینی او می شد و بدین سبب او را در بند قرار داده و محبوس می نماید، گویند بعد از مدتی خانم مجلله ای بر او وارد شده و او را آزاد می نماید که بعد از این واقعه کرامتهایی زیادی از او نقل مینمایند. در حال حاضر درویش رقیه مسئول فعلی این تکیه است. وی در بین مردم آلبانی شخصیتی محبوب بوده و مورد احترام است و به جمهوری اسلامی ایران نیز علاقمند است. در روز عاشورا آحاد مردم به این مکان مراجعه می نمایند و به دعا

و نیایش و نماز می پردازند.

مرکز جهانی بکتاشیه: از سال ۱۹۲۰ مرکز بکتاشیان جهان از ترکیه به آلبانی منتقل شد. بیش از نیمی از فرق علویون آلبانی را بکتاشیه تشکیل میدهند. در روز عاشورا مراسم بکتاشیان به صورت رسمی بوده که همراه با دعوت از شخصیت‌های دولتی، سیاسی، فرهنگی و دیپلماتیک که هر یک بر اساس ساعتی که در کارت دعوت ایشان مشخص شده در تکیه مرکز جهانی بکتاشیه در تیرانا حاضر می‌گردند و با دده رشاد باردی رهبر جهانی بکتاشیه دیدار می‌کنند و البته در میان این بخش رسمی مردم عادی نیز که بیرون تکیه منتظرند هراز چندگاهی به صف وارد اتاق دده رشاد می‌شوند و نسبت به او ابراز ارادت و احترام می‌نمایند.^۱

تکیه ساری سالتیک بابا: ساری سالتیک یعنی فردی که عبا و خرقه زرد دارد. او از سوی حاج بکتاش به عنوان مبلغ در هفت قرن پیش به بالکان آمده و در اکثر مناطق از جمله بلغارستان، مقدونیه، کوزوو و آلبانی تکایایی به نام او ثبت شده است، البته نام اصلی او به همراه قبر او نامعلوم بوده و اقوال متعددی ذکر می‌کنند. تکیه ساری سالتیک در شهر کرویا در منطقه کوهستانی صعب العبور در دل یک کوه قرار داشته که محل عبادت او و پیروانش به حساب می‌آمد. در حال حاضر پیروان طریقت در روزهای خاص در طول سال به ویژه در ایام محرم و عاشورا به این تکیه آمده و علاوه بر قربانی گوسفند، برنامه ماتم هم دارند.

عباس علی و کوه تومور

هر سال در روز ۲۲ آگوست مراسمی رسمی در یاد و بزرگداشت حضرت عباس علیه السلام که در آلبانی با نام (عباس علی) معروف است، از سوی مسلمانان بکتاشی در کوه تومور در جنوب آلبانی برگزار می‌شود.

۱. برگرفته از مقاله تاثیر حماسه حسینی در فرهنگ مردم آلبانی، زهرا کد خدا مزرچی، با اندکی تغییر و اضافه.

پیروان فرقه بکتاشیه و علوی ها اعتقاد دارند که در زمان وقوع حماسه کربلا، حضرت عباس علیه السلام از سرزمین کربلا سوار بر اسب پرواز کرده و در قله کوه تومور در آلبانی فرود آمده است آنها معتقدند آن حضرت سوار بر اسب بر قله کوه (تومور) می‌رود و آنجا را متبرک می‌کند، همچنین اعتقاد بر این است که حدود ۳۰۰ سال پیش، درویشی از آلبانی به زیارت کربلا رفته و از آنجا مقداری خاک کربلا با خود به فراز کوه تومور می‌آورد و در همانجا تکیه‌ای را بنا می‌کند. گفته می‌شود که زیارت عباس علی نیز از همان تاریخ آغاز شده است. کوه تومور که زمانی به عنوان الهه‌های ایلیری معروف بوده، اکنون شهرتش بیشتر به واسطه وجود زیارتگاه عباس علی است.

در شهر اسکراپا در نزدیکی کوهستان تومور مکانی است که در آن نشانه‌ای شبیه جای پای انسان و پایه چوب (پرچم و علم) بر روی قطعه سنگی قرار دارد و مردم آنجا و بکتاشیان بر این باورند که این جای پا متعلق به حضرت ابوالفضل است که با اسب خود که پرواز می‌کرده به اینجا آمده است. عباس علی یکی از شخصیت‌های محبوب این گروه از مسلمانان است که با نام او واقعه دشت کربلا را می‌شناسند، برای او شعرها سروده اند، خصوصا قطعه شعر معروفی از نعیم فراشری در مدح حضرت ابوالفضل علیه السلام می‌باشد. مضمون شعر این است:

(آمدن عباس علی به کوه تومور باعث زنده ماندن و حفظ آلبانی و نگهبانی از این سرزمین است)

از سال ۱۹۹۱ با تجدید حیات مذهبی در آلبانی، هر سال بر تعداد زائران عباس علی افزوده می‌شود. اکثر افرادی که عازم زیارتگاه هستند، مسیر صعب‌العبور قله را با پای پیاده طی می‌کنند. این در حالی است که آنها معمولا گوسفندی را برای قربانی کردن در بالای قله با خود حمل می‌کنند. در پایان قله تکیه‌ای بنا شده که در آنجا تجمع افراد بیشتر است. روز ۲۲ آگوست مراسم اصلی با حضور رهبران فرقه با خواندن اشعاری در مدح حضرت عباس و سخنرانی بابا رشاد و نواختن موسیقی، برگزار می‌شود همچنین مسئولان کشور نیز در این مراسم حضور می‌یابند. بکتاشی‌ها اعتقاد زیادی به قربانی کردن

دارند و تقریباً اکثر خانواده‌ها یک گوسفند را در کوه تومور قربانی می‌کنند. بسیاری برای سلامتی کودکان خود مقداری از خون قربانی را به پیشانی‌های آنان می‌مالند. اعتقاد به عباس علی تا حدی است که حتی بسیاری از مردم در هنگام بازگشت از این مکان مقدس مقداری از خاک آن را با خود به خانه‌هایشان می‌برند.

سختی راه رسیدن به تومور باعث گردیده بسیاری از خود آلبانیایی‌ها نیز خودشان تاکنون این منطقه و این مراسم را ندیده باشند از اینرو رفتن به مراسم تومور شرکت در مراسمی ماندگار و بزرگ به حساب ایشان می‌آید. بعضی از آلبانیایی‌ها وقتی می‌شنوند که کسی عازم کوه تومور هست با احساس برای او آرزوی سلامت می‌کنند و حتی التماس دعا دارند. بعضی از آنان، رفتن به کوه تومور را به حج تعبیر می‌کنند خصوصاً که قربانی گوسفند نیز در آنجا هست. ابراز می‌دارد: آقای بابارشادی باردی رهبر جهانی بکتاشیان در یکی از مراسم‌های سنتی و پرشکوه تومور

در آن هنگام قیام خونین " کربلا "، حضرت عباس (ع) با اسب خویش به کوه تومور آمد و این حضور مقدس منشا خیر و برکت برای ملت آلبانی گشته است و لذا همه ساله طی مراسم ویژه ای بکتاشیان از سراسر آلبانی با به همراه داشتن هدایا و نذورات به دامنه این کوه می‌آیند و ضمن دعا به درگاه خداوند نسبت به مقام شامخ حضرت عباس (ع) احترام می‌گذارند.

حضور شخصیت‌های تراز اول آلبانی در مراسم سنتی بکتاشیان در کوه تومور از نکات مهم در برگزاری این مراسم می‌باشد حضرت " عباس علی " علمدار کربلا، منبع علم و باغبان حقیقت و پرتویی از نور است که هرگز خاموش نمی‌شود و خداوند با فرستادن عباس علی به کوه تومور موهبتی بزرگ را به ملت آلبانی ارزانی داشت. کوه " تومور " در طول تاریخ خویش افسانه‌ها و حقایق فراوانی از سربلندی و عزت را برای ما به همراه داشته است. ما وقتی از حماسه کربلا یاد می‌کنیم چشمانمان پر از اشک می‌شود. رحمت و مغفرت خداوند بر آنانی که خویشان را فدای اهل‌البیت (ع) نمودند. تمام روحانیون بکتاشی خود را صرف عبادت و خدمت به مردم و والاتر از آن خود را خدای میهن نمودند. ما

ملت آلبانی به دامن این کوه مقدس می آییم و بدنبال ارزشهای والایی چون حقیقت و عدالت هستیم و بر سفره مهمانی بکتاشیان نشستیم و از آب پاکی که از سرچشمه این کوه بر می آید می نوشتم و سرمست از عشق می شویم . ما دوستدار خداوند هستیم و خداوند دوستار ملت ما می باشد . این کوه به امر الهی انسان را به راه راست و رستگاری می خواند . به اعتقاد بکتاشیان آلبانی انسان با دعا در این امکان مقدس خویشتن را از بلایا در امان می دارد و در این جایگاه است که ترس از بین می رود و روح انسان به قله ارزشهای والا صعود می کند و مصائب خود را از یاد برده و حقیقت را احساس و به آن ایمان می آورد.^۱

عاشورا و سوگواری در آلبانی

بکتاشیه ، قادریه ، رفاعیه و خلوتیه هر ساله دهه محرم را گرمی می دارند و آن را دهه ماتم نیز می نامند (ماتم با همان تلفظی که ما در فارسی داریم). در بیش صد تکیه این گروه از مسلمانان، در روزهای محرم و نیز شب عاشورا مراسم هایی برپا است نظیر خواندن ذکر و الهی و نماز و در میان برخی از پیروان این طریقتها عزاداری و سینه زنی نیز مرسوم است. در روز عاشورا رهبر دینی هر طریقت در تکیه خود می نشیند و پیروان او به دیدار وی می آیند. بطور کلی شکل عاشورا در اینجا روزی نمادین و سنت دیدار پیروان آن طریقت با رهبر مذهبی خود و یادآوری مصائب امام حسین علیه السلام و خاندان او می باشد. در محرم و عاشورای ۱۴۳۰، همزمان با فرا رسیدن ایام شهادت سرور و سالار شهیدان حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام و یاران باوفایش، مراسم های ویژه ای توسط گروه های مختلف علوی آلبانی و با حضور دوستداران و عاشقان این امام همام در مراکز دینی این کشور برگزار شد. در مسجد اهل بیت (علیهم السلام) در تیرانا برنامه هایی با حضور محبان خاندان عصمت و طهارت همراه با نوحه سرایی مداحان آلبانیایی و ایرانی در فضایی معنوی و سرشار از عشق به امام حسین علیه السلام و علمدار کربلا حضرت ابوالفضل العباس علیه

۱. در این بخش با تغییرات انجام شده از دو مجموعه سرزمین علی علیه السلام و عباس علیه السلام نوشته محمد رضا رفیعی و یادداشت هایی از آلبانی نوشته شهروز فلاح پپیشه، بهره جسته است.

السلام هر شب بعد از نماز مغرب با الهی خوانی و ذکر مصایب اهل بیت و سینه زنی و عزاداری برگزار شد. همچنین ایرانیان مقیم تیرانا در ایام محرم طی ده شب مراسم، اقامه عزا و سوگ نمودند .

برخی رسانه‌ها از جمله روزنامه‌های "رپوبلیکا" و "متروپل" و ماهنامه اهل بیت و رادیو ناسیونال آلبانی نیز درباره موضوع عاشورا و قیام امام حسین علیه السلام مقالاتی منتشر نمودند و برنامه هایی داشته اند. همچنین کتابی پیرامون امام حسین علیه السلام و واقعه عاشورا که به زبان شیپ ترجمه و چاپ شده بود در این روز در بین محبان و عزادارن توزیع شد. برنامه ای نیز در کالج سعدی آلبانی به مناسبت محرم با حضور مسئولین ایرانی، برخی از شخصیت ها و اساتید و دانش آموزان کالج برگزار شد.

عاشورا و عاشوره : در تمام تکاپای آلبانی در روز عاشورا رسمی وجود دارد

که از مهمانان با آشی به نام عاشوره پذیرایی می نمایند. نکته جالب آن است عاشوره غذایی است که از گندم و برنج تهیه می شود و مواد ترکیب دهنده آن به برکت تعداد دوازده امام، از دوازده نوع مواد غذایی استفاده می نمایند. روی عاشوره را با مغز گردو و پسته و کشمش تزئین می کنند. برای تجسم بهتر شکل و حتی طعم آن تقریباً شبیه حلیم (ایران) بدون روغن ، گوشت و دارچین است.